

ANDERS BEKEMEN WAGENSTRAAT 123 2512 AT DEN HAAG T 070 3623914 E ANDERSBEKEMEN@REAKT.NL WWW.ANDERS-BEKEMEN.NL

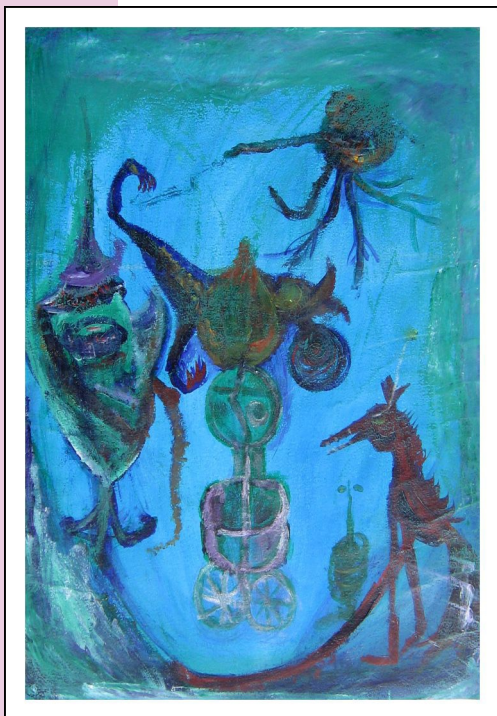
CURSUS ABSTRACT

ANDERS BEKEMEN

Inhoud

Cursus Abstract schilderen	3
Inleiding	3
Plaats	3
Werkwijze	4
Begeleiding van de cursus.....	4
Materialen.....	4
Deelnemers	4
Abstract Expressionisme	7
Instructie.....	7
Techniek	7
Geometrische abstractie	8
Instructie.....	8
Techniek	8
Colorfield.....	9
Instructie.....	9
Techniek	9
Action painting.....	10
Instructie.....	10
Techniek	10
Art Brut of Outsider art	11
Instructie.....	11
Lyrische abstractie.....	12
Coloriet	12
Silhouet	12
Instructie	12
Techniek	13
Francis Bacon	14
Instructie.....	14
Techniek	14
Dankwoord	16
Colofon.....	16

Cursus Abstract schilderen

Inleiding

Abstract schilderen is denken in vorm, lijn en kleur en niet in een natuurgetrouwe voorstelling. De figuratie is ondergeschikt of wordt zelfs helemaal losgelaten.

Abstract is een verzamelnaam voor niet figuratief schilderen, het is geen beweging. Men kan twee grote stromingen onderscheiden. Ten eerste is er de geometrisch geïnspireerde abstracte kunst, aansluitend op het kubisme en rationeel van karakter. Daarnaast ontwikkelde zich ook abstract expressionisme dat wordt gekarakteriseerd door een willekeurige toepassing van vorm en kleur. Het kan worden gezien als de uitdrukking van onbewuste indrukken en gevoelens van de kunstenaar, aansluitend op het surrealisme. Na de Tweede Wereldoorlog begon abstracte kunst geaccepteerd te worden.

Het werd met name toegepast door Amerikanen zoals: Rothko, de Kooning, Gorky, Newman en Pollock. Kandinsky (1910) wordt gezien als de voorloper van abstracte kunst.

In de cursus abstract schilderen wordt een aantal stromingen binnen de abstracte schilderkunst geïntroduceerd en zelf door de deelnemer ervaren.

Achtereenvolgens komen aan de orde: Abstract expressionisme, Geometrische abstractie, Colourfield, Action Painting, Outsider Art en Lyrische abstractie. Aansluitend wordt een aantal lessen aandacht besteed aan de begrippen: Coloriet en Silhouet.

Plaats

De cursus wordt gegeven in het atelier van Anders Bekeken met een beperkt aantal deelnemers (ong. 15) die zich in overleg met de cursusbegeleiding kunnen aanmelden. De duur van de cursus is ongeveer 3 maanden, afhankelijk van de grootte en het niveau van de deelnemersgroep. Eenmaal in de week wordt 3 uur les gegeven, meestal op een donderdagmiddag.

De meeste lessen zijn op locatie, maar het kan voorkomen dat activiteiten als een gezamenlijk museumbezoek of het bekijken van een kunstdocumentaire onderdeel is van de cursus, of dat van deelnemers gevraagd wordt om buiten de lessen zelfstandig aan een bepaald onderdeel verder te werken.

Werkwijze

Deelnemers werken over het algemeen individueel, het kan echter voorkomen dat hen tegen het einde van de cursus gevraagd wordt een gezamenlijk werk te maken.

Elke les is opgebouwd uit vier onderdelen. In het eerste deel wordt de betreffende stijl geïntroduceerd met bijbehorende voorbeelden. Vervolgens wordt uitgelegd hoe de deelnemer aan de slag kan om de besproken stijl in een toegepaste opdracht uit te voeren. Het derde deel bestaat uit het uitvoeren van de opdracht, waarbij ruimte is voor vragen, individuele begeleiding en aankoop van benodigde materialen. Het vierde en laatste onderdeel bestaat uit het nabespreken van de gemaakte werken. Hierbij is een positieve sfeer belangrijk waarin deelnemers via opbouwende kritiek hun eigen werk en het werk van anderen leren bespreken.

Begeleiding van de cursus

Gedurende de drie maanden van de cursus bestaat de begeleiding uit een vaste groep mensen. De groep is samengesteld uit een professionele kracht van het atelier Anders Bekeken, aangevuld met één of meerdere deelnemers die de cursus eerder hebben gevolgd.

Materialen

Tijdens de cursus wordt hoofdzakelijk met acrylverf op papier van 70 x 50 cm gewerkt. Papier, verf en andere benodigde materialen kunnen, als dat nodig is, in het atelier worden aangeschaft.

Deelnemers

Voor elke deelnemer aan de cursus geldt een aantal verwachtingen. De belangrijkste is dat men anders werkt dan gewend. Dus dat men openstaat voor nieuwe dingen. Ook al draait het bij het schilderen alleen maar om papier en verf, toch kan dit behoorlijk confronterend werken. Het is dus voor elke deelnemer van belang de eigen grenzen goed in de gaten te houden. Dit wordt ook van hen verwacht.

Daarnaast wordt bij de eerste les al duidelijk overgebracht dat de cursus geen wedstrijd is, dat het gaat om oefenen en nieuwe dingen doen. En dat men daarvan ook geen meesterwerken hoeft te verwachten.

Wat is eigenlijk 'Abstract.?

- Abstractie: Een Schilderij een gevoel kon uitdrukken zonder iets herkenbaars voor te stellen.
- Abstractie: Directe expressie van de geest.
- Abstractie: het achterwege laten van een naturalistische weergave tot aan het volstrekt ontbreken van enige figuratieve afbeelding.
- Abstractie: Individueel is de aard van de beleving.

Wat is eigenlijk "Abstract.?

Letterlijk betekend het woord ongeveer:

- : Afgetrokken van de realiteit,
- Niet werkelijk,
- Denkbeeldig,
- alleen gedacht, alleen gevoeld.

- Abstractie is een breed begrip.
  - Een Lijepel is niet Abstract!
  - Ik voel me **droevig** wel Abstract!
-
- Al bestaande Abstracte richtingen in schilder kunst:
    - **Abstract Expressionisme**,
    - **Action Painting**
    - Automatische
    - **Geometrische abstractie**
    - Tachisme (spontane actie)
    - **Lyrisch abstractie**
-
- Abstraheren
  - Tussen Abstract en figuratief
- 2, 9, 16: December

Abstract Expressionisme

Het abstract expressionisme ontstond in de jaren veertig en vijftig van de twintigste eeuw. Een groep Amerikaanse kunstenaars, opgegroeid tijdens de depressie en de Tweede Wereldoorlog, hadden hun geloof in gangbare ideologieën en de artistieke stijlen verloren. Zij waren van mening dat het ware onderwerp van de kunst bestond uit de innerlijke emoties van de mens. Voor dit doel gebruikten zij de basisonderdelen van het schilderproces, zoals gebaar, kleur, vorm en textuur, om die emoties te verbeelden.

Instructie

Eerste les

Er wordt een expressionistisch abstract werk gemaakt naar aanleiding van een thema. Elke deelnemer trekt een thema uit een 'themadoos', waarnaar gewerkt kan worden.

Tweede les

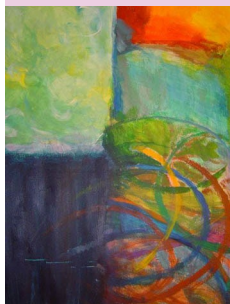
Er wordt opnieuw een expressionistisch abstract werk gemaakt naar aanleiding van een thema. Dit keer worden twee vaste thema's gegeven bijvoorbeeld: Stap in het Duister & Lijnen Spel.

Derde les

Samen met een andere deelnemer worden vier werken gemaakt op één vel papier naar aanleiding van thema's. Die zijn bijvoorbeeld: Stille van schreeuwende kleuren, Beweging van schreeuwende kleuren, Een zwaar gevoel & Een licht gevoel.

Techniek

In de eerste twee lessen zijn kleurgebruik en techniek vrij. De derde les staat in het teken van samenwerking. Alle vier de werken worden gezamenlijk geschilderd.

Geometrische abstractie

In de neutraliteit tijdens de eerste wereldoorlog was er in Nederland nauwelijks contact met het buitenland. In die periode ontwikkelt de groep De Stijl haar belangrijkste ideeën over geometrische abstractie.

In het tijdschrift De Stijl schrijven zij over hun eigen doel: `de traditie absoluut devalueren en om lyriek en sentiment aan de kaak te stellen` en `noodzaak van abstractie en vereenvoudiging, mathematische structuur tegenover impressionisme en alle `barokke` kunstvormen`.

Door alleen geometrische vormen en primaire, gedempte kleuren te gebruiken wordt de emotie losgelaten in hun streven naar rust en harmonie. Kleur, vorm en lijn zijn gelijkwaardige beeldelementen en horen ook zo toegepast te worden.

Belangrijke kunstenaars van De Stijl waren: van Doesburg, Mondriaan en Huszar.

Instructie

Vierde les

Maak een geometrisch abstracte compositie met behulp van geknipte stukjes papier. Let bij het maken van de compositie op samenwerking en spanning tussen de verschillende geometrische onderdelen.

In vijfde les schildert u de compositie.

Techniek

- Neem een vel papier als ondergrond.
- Verzamel gekleurde velletjes papier.
- Knip vormen uit en schuif op het vel papier tot u tevreden bent over de compositie.
- Plak de losse onderdelen vast op het vel papier.
- Neem een nieuw vel papier en schilder uw compositie over.
- Maak strakke lijnen ook zo strak mogelijk. Gebruik zo nodig afplaktape.

Colorfield

Kleuren hebben elk hun eigen gevoel. Colorfield bestaat uit kleurvlakken die alleen maar kleur willen zijn. Marc Rothko is een puur voorbeeld van deze schilderstijl. Hij maakt schilderijen met kleurvlakken, alleen variërend in rechthoekige vorm/grootte, minimale structuurbewerking en grillige randen. Hij baseert zijn werk op grote kleurvlakken die alleen of naast elkaar verschillende emoties kunnen oproepen. De werken van Rothko zijn over het algemeen groot, waardoor je (als je heel dichtbij een doek gaat staan) door de kleur(en) wordt omringt en de emotie puur kunt ervaren.

Instructie

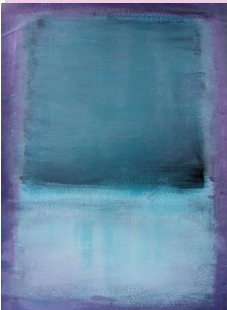
Zesde les

Schilder een werk met grote kleurvlakken, waarmee u een gevoel probeert uit te drukken.

Techniek

- Neem een vel papier.
- Sta even stil bij het gevoel dat u wilt overbrengen.
- Bepaal welke kleuren bij dat gevoel horen en dan in welke combinatie, vorm, grootte, etc.
- Maak een bijbehorend palet en begin uw werk, waarbij u regelmatig afstand neemt en probeert te ervaren wat u schildert.

Action painting

Bij Action painting gaat het, zoals het woord al zegt, hoofdzakelijk om de actie van het schilderen en om het gevolg daarvan vast te leggen in een schilderij. Jackson Pollock zei dat hij door achteraf naar zijn werk te kijken, het gevoel had rond te kijken in zijn eigen onderbewuste.

Dat is ook de algemene gedachte die achter Action painting zit. Door spontane bewegingen, zonder er van tevoren over na te denken, tot expressie komen van het onderbewuste.

Instructie

Zevende les

Zoals hiervoor beschreven gaat het bij Action painting om spontane actie. Probeer dus niet van tevoren het resultaat te bedenken. Met andere woorden: niet over nadenken, gewoon doen en genieten van de actie.

Techniek

- Dek de vloer af (met bijvoorbeeld opengeknijpte vuilniszakken).
- Leg een groot vel papier op de vloer.
- Verdun een aantal kleuren verf in bakjes zodat het vloeibaar genoeg is om mee te 'gooien'.
- Bewerk uw vel papier met spontane acties.
- Neem af en toe afstand. Stop wanneer u besluit dat u klaar bent.
- Maak meerdere werken tot het einde van de les.

Art Brut of Outsider art

Art Brut (letterlijk vertaald: rauwe kunst) is de benaming die in 1945 werd bedacht door de Franse kunstenaar en schrijver Jean Dubuffet voor de collectie schilderijen, tekeningen en beeldhouwwerken die hij aanlegde van niet geschoolde kunstenaars. Hij beschouwde kinderen, zieners, mediums, ongeschoolden, gevangenen en geesteszieken als pure kunstenaars. Onaangetast door de dodende effecten van academische scholing en sociale conventies konden deze kunstenaars, volgens Dubuffet, daadwerkelijke expressiviteit creëren.

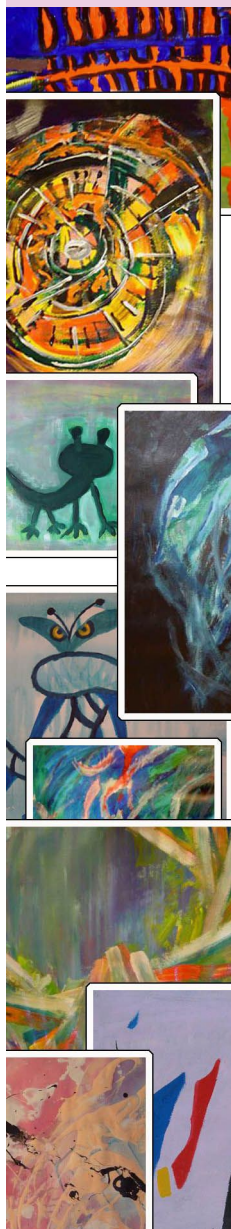
Belangrijke kunstenaars: Jean Dubuffet, Madge Gill, Adolf Wölfli, Andy Nasisse.

Sinds 1979 raakt de term Outsider art in gebruik als alternatief voor Art Brut. De term is afkomstig van Roger Cardinal en kreeg direct een bredere betekenis dan de eerdere Art Brut. Outsider kunstenaars zetten zich actief af tegen Art Culturel (cultuurkunst van bijv. natuurvolken). Maar ook voormalige beroepskunstenaars, die alle banden met hun artistieke verleden hadden verbroken en in de geest van art brut werkten, sloten zich aan. In 1979 werd de eerste tentoonstelling in Outsider art georganiseerd in de Hayward Gallery in Londen.

Instructie

Achtste les

Een gezamenlijk bezoek aan het museum. Bekijk de tentoonstelling met een gerichte vraag die aan het einde van het bezoek wordt besproken.

Lyrische abstractie

In Europa kwamen schilders als Wols, Hartung, Mathieu, Michaux, Fautrier en Dubuffet in hun verzet tegen de geometrisch abstractie onafhankelijk van elkaar tot een nieuwe spontane, intuïtieve schilderwijze. Het automatisme van de surrealisten was een belangrijke inspiratiebron. Voor hun werk lanceerde de schildertheoreticus Mathieu in 1947 de aanduiding *abstraction lyrique*.

Lyrische abstractie kun je omschrijven is een schilderwijze waarmee via abstracte of geabstraheerde schilderwijze de individuele belevingswereld van de schilder centraal staat. Abstraheren wil zeggen: het gedeeltelijk loslaten van de werkelijkheid. Herkenbaar, maar niet realistisch.

Tijdens de lessen in lyrische abstractie worden twee termen in de schilderkunst nader uitgelegd en toegepast. Coloriet en Silhouet.

Coloriet

Letterlijk: 'het effect van het mengen van kleuren'. In algemene betekenis: de algemene kleur-identiteit van een schilderij. Er is sprake van een coloriet als één kleurstelling overheerst. Er is geen sprake van coloriet als verschillende kleurgroepen of tinten de aandacht vragen. Coloriet gaat niet alleen over kleur, maar ook over bijvoorbeeld de sfeer of de 'temperatuur' van het werk.

Silhouet

Wanneer silhouet is toegepast in een schilderij, kunt u een duidelijke voorgrond en achtergrond onderscheiden, waarbij de achtergrond verlicht is en de voorgrond slechts in silhouet zichtbaar. Het licht komt van achteren. Door het silhouet een scherpe afbakening en weinig structuur/kleur te geven wordt het effect versterkt.

Instructie

negende les - Ontwerp

Ontwerp een geabstraheerd figuur, bijvoorbeeld een dier met afwijkende anatomische verhoudingen.

tiende en elfde les - Coloriet

Maak twee lyrisch abstract schilderijen met het eerder ontworpen figuur als onderwerp. Gebruik voor elk schilderij een warm of een koud coloriet. Pas kleur bewust toe. Let bij elke keuze op het geheel, maar ook op de functie van elk element (kleur, lijn en vorm) en hoe dit deel uitmaakt van het geheel.

twaalfde les - Silhouet

Maak een lyrisch abstract schilderij met het eerder ontworpen figuur als onderwerp. Pas in het schilderij silhouet toe. Let erop dat voor- en achtergrond een geheel blijven en niet los van elkaar komen te staan.

Techniek

- De *negende les* schetst u de ontwerpen met potlood op papier.
- Maak bij voorkeur meerdere ontwerpen zodat u ruime keuze heeft.
- Kies een figuur om in de komende lessen uit te werken in uw schilderijen.
- De *tiende tot en met detwaalfde les* werkt u een van uw figuren uit in drie verschillende schilderijen.
- Het kan bijzonder frustrerend zijn om te proberen uw schets perfect na te schilderen. Beter kunt u tijdens de opzet van het schilderij de schets ernaast houden en ernaast dan wegleggen (en u concentreren op uw schilderij in wording).

Francis Bacon

Francis Bacon zette zich af tegen de overheersende abstractie van zijn tijd en werkte vooral figuratief. In deze cursus staat hij symbool voor het individualisme. Hij abstrakteert zijn werken door het creëren van ongebruikelijke en onwerkelijke ruimtes, waarin figuren geplaatst worden. De ruimtes zijn vaak alleen opgebouwd uit lijnen en kleurvlakken. De figuren zijn sterk vervormd en in vervreemdende poses gezet.

Francis Bacon: 'Ik heb doelbewust getracht mijzelf te verwringen, maar ik ben nog niet ver genoeg gegaan. In mijn schilderijen heb ik, als je wilt, deze verwrongenheid vastgelegd...De fotografie neemt reeds zo'n grote plaats in: dus moet in een schilderij, dat maar enigszins de moeite van het aankijken waard is, het beeld verwrongen zijn...als het ons zenuwstelsel nog een schok wil geven...en juist hier ligt het probleem van de figuratieve schilderkunst. Ik probeer een bepaalde ervaring met meer intensiteit uit te drukken...in de hoop het nog eens op andere wijze fel te doorleven.'

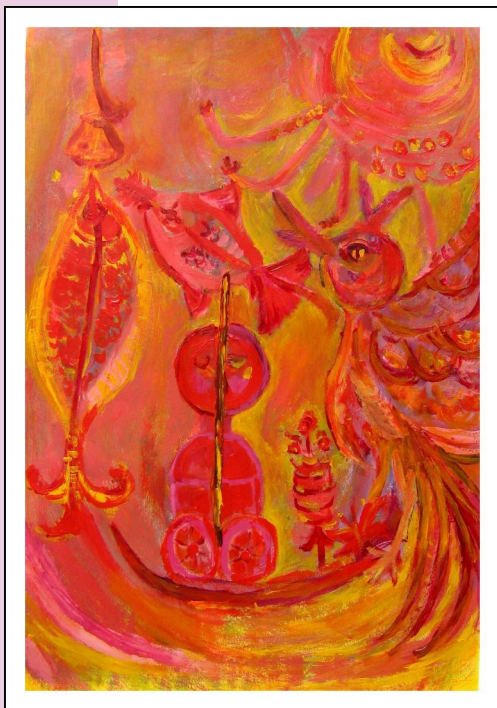
Instructie

Dertiende les

Maak een werk à la Bacon. Denk aan de opbouw van de ruimte en vervorming van de figuren. Men kan naar voorbeeld werken of zelf een werk opzetten.

Techniek

- Kies een werk van de kunstenaar of bedenk zelf een ruimte en vervreemdend figuur.
- Techniek en kleurgebruik zijn vrij.

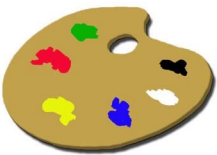

Dankwoord

Met dank aan alle kunstenaars van de cursus 'Abstract', gegeven in 2006.

Colofon

Dit boekje is gemaakt door kunstenaars van het atelier Anders Bekeken: Rob Bominaar en Johanna Verhoog.

© 2006